

K bodu č. 3: Informácia o sociálnej situácii seniorskej populácie v Slovenskej republike- Analýza stavu sociálnej starostlivosti o seniorov v Slovenskej republike

V súlade s vládou SR schváleným Plánom práce vlády SR na rok 2014 (uznesenie vlády SR č.722 z 18.12.2013) MPSVR SR má predložiť na rokovanie vlády SR Správu o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2013 v mesiaci jún 2014. Predmetná správa bude obsahovať komplexnú informáciu o stave a vývoji sociálnej situácie obyvateľstva za uplynulé obdobie, vrátane seniorskej populácie, a to na základe sociálno-ekonomických ukazovateľov. Na predmetnej správe MPSVR SR v súčasnosti intenzívne pracuje, a preto nasledujúca informácia bude len rámcová a čiastková, s výnimkou informácie o dôchodkovom systéme, ktorý vnímame ako základný determinant sociálnej situácie seniorskej populácie.

- Podmienkou na rýchly rast životnej úrovne a dobiehanie rozvinutých členských štátov Európskej únie je zabezpečenie dlhodobu udržateľného rastu ekonomiky. Z hľadiska makroekonomického rámca sa rast slovenskej ekonomiky v roku 2013 spomalil z 1,8% na 0,9%, predovšetkým v dôsledku nepriaznivej hospodárskej situácii v eurozóne. Spotreba domácností a investície v roku 2013 tiež významne klesli.

- Zamestnanosť bola v uplynulých rokoch na stabilnej úrovni 65%, zatiaľ čo miera nezamestnanosti (podľa metodiky VZPS) dosiahla v roku 2013 14,2% a v porovnaní s krajinami EÚ zostala nadpriemerná. Naďalej pretrvával problém dlhohodobej nezamestnanosti, keď približne dvaja z troch nezamestnaných boli bez práce viac ako jeden rok. Nominálne mzdy stúpili o 2,4%, rovnako ako v predchádzajúcom roku. Vzhľadom na pomalý rast cien sa zvýšili aj reálne mzdy o 1%. Išlo o prvé zvýšenie rastu reálnych miezd od roku 2010. V roku 2013 došlo k výraznému spomaleniu rastu cien. Inflácia na Slovensku dosiahla 1,5% (HICP) a bola nižšia aj v porovnaní s priemerom krajín eurozóny.

- K 31. decembru 2012 mala Slovenská republika 710 222 (13,1%) obyvateľov vo veku 65+, čo predstavuje nárast oproti porovnateľnému obdobiu v roku 2011 o 2,8%. Starnutie populácie je globálny fenomén a zasahuje celú spoločnosť. Pri hodnotení príjmovej situácie danej vekovej skupiny obyvateľstva, podľa dostupných štatistických zisťovaní o príjme a životných podmienkach domácností (EU SILC 2012), bolo v riziku chudoby 7,8% populácie vo veku 65+, t. j. ich mesačný príjem bol pod hranicou chudoby (346 €; pre jednotlivca). V porovnaní so zisťovaním v roku 2011 bola miera rizika chudoby populácie 65+ (6,3%) v roku 2012 vyššia o 1,5 p. b. Napriek tomu, táto skupina sa nepovažuje z hľadiska rizika chudoby za najohrozenejšiu. Najviac ohrozené zostávajú viacdenné rodiny (dvaja dospelí s tromi a viac deťmi = 35,1%) a neúplné rodiny s deťmi (jednotlivec s dieťaťom/deťmi =27,5%).

Dôležitú úlohu pri redukcii rizika chudoby zohráva nastavenie systému sociálnej ochrany a jej výdavky, t. j. sociálne transfery vrátane starobných a pozostalostných dávok. V prípade neposkytovania sociálnych transferov (s výnimkou starobných a pozostalostných dávok) by sa miera rizika chudoby u populácie 65+ zvýšila o 3,9 p. b. (na 11,7 %) a v prípade neposkytovania sociálnych transferov (vrátane starobných a pozostalostných dávok, ktoré tvoria hlavný príjem tejto skupiny) by sa miera rizika chudoby zvýšila o 75,5 p. b. (na 83,3 %).

V prípade poskytovania sociálnych transferov formou pomoci v hmotnej núdzi, ak hovoríme o populácii 65+, bolo v rámci systému pomoci v hmotnej núdzi k 31.12.2012 evidovaných 18 227 osôb, čo predstavuje 5,1% z celkového počtu osôb v systéme pomoci v hmotnej núdzi. V porovnaní so stavom k 31.12.2011 bol počet osôb vo veku 65+ v rámci systému pomoci

v hmotnej núdzi nižší o cca 22%. Z celkového počtu obyvateľov danej vekovej skupiny (31. 12. 2012) išlo o 2,6% populácie, ktorá bola v systéme pomoci v hmotnej núdzi. Medziročný pokles osôb v danej vekovej skupine je spôsobený pravidelnou valorizáciou dôchodkových dávok, čím sa zvyšuje ich príjmová a životná úroveň.

- **Pracujúci seniori (osoby vo veku 65 a viac rokov)** mali minimálny podiel na celkovej zamestnanosti v SR. V roku 2013 pracovalo v SR v priemere 11,7 tis. seniorov, čo predstavovalo 0,5 % (u mužov 0,5 % a u žien 0,4 %) z celkového počtu pracujúcich osôb vo veku 15 a viac rokov. V porovnaní s rokom 2012 sa počet pracujúcich seniorov, ani ich podiel na celkovom počte pracujúcich v SR nezmenil.

- V roku 2013 bol podiel pracujúcich osôb vo veku 65 a viac na celkovom počte pracujúcich v SR (0,5 %) v porovnaní s priemerom za EÚ28 (2,1 %) nižší o 1,6 p. b. Špecifická miera zamestnanosti uvedenej vekovej skupiny (t.j. podiel pracujúcich vo veku 65 a viac rokov na počte obyvateľov v rovnakej vekovej skupine v %) bola v SR v porovnaní s priemerom za EÚ28 nižšia o 3,5 p. b. (5,1 % EÚ28, 1,6 % SR).

- Najvýznamnejší vplyv na súčasných poberateľov dôchodkových dávok mala zmena valorizačného mechanizmu a prechod na valorizáciu prostredníctvom pevnej. Na určitú časť novopriznaných dôchodkov v priebehu roku 2013 a 2014 mala vplyv aj úprava koeficientov redukcie a antiredukcie priemerného osobného mzdového bodu.

- **V roku 2013 vplyvom makroekonomických ukazovateľov zohľadnených pri valorizácii dôchodkových dávok a raste aktuálnej dôchodkovej hodnoty došlo k zlepšeniu sociálnej situácie dôchodcov).** Sociálna poisťovňa vyplácala všetky dávky dôchodkového poistenia v absolútnych hodnotách v priemere vyššie ako v roku 2012. *Vo všeobecnosti o pozitívnom vývoji možno hovoriť aj v reálnych hodnotách, keďže valorizačné percento 3,05% bolo vyššie ako rast spotrebiteľských cien na úrovni 1,4% v roku 2013.* Najvyšší nárast zaznamenali poberatelia starobného dôchodku vyplácaného v súbehu s vdoveckým dôchodkom a poberatelia predčasného starobného dôchodku vyplácaného v súbehu s vdovským dôchodkom.

- Zmena parametrov valorizačného mechanizmu a valorizácia pevnou sumou v prechodnom období je **pomerne komplexnou témou**, ktorú je potrebné analyzovať z rôznych uhlov pohľadu. Z uvedeného dôvodu bola Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR v spolupráci so Sociálnou poisťovňou v rámci Národného programu aktívneho starnutia na roky 2014-2020 ustanovená úloha „*Priebežne vyhodnocovať zvyšovanie dôchodkových dávok vyplácaných zo systému sociálneho poistenia aj v závislosti od ekonomického vývoja a v prípade potreby prijať opatrenia na ochranu primeranosti dôchodkových dávok*“. (V súčasnosti sa na predmetnom materiáli pracuje).

Vývoj počtu poberateľov a spoločne posudzovaných osôb v seniorskom veku (62 rokov a viac) v systéme hmotnej núdze za obdobie konca roku 2008 až 2013 a január až marec 2014

- V systéme hmotnej núdze za sledované obdobie 2008 – 2013 sa postupne znižoval počet poberateľov v seniorskom veku. **Príčinou** tohto klesajúceho trendu je **januárová valorizácia dôchodkov a nevalorizovanie dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke**, ktorá bola naposledy valorizovaná v 9.2009. Od januára 2014 prišlo k ďalšiemu úbytku seniorov v systéme HN. Okrem vyššie uvedených príčin poklesu treba uviesť aj legislatívnu zmenu, a to zákon č. 417/2013 Z.z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení

niektorých zákonov s účinnosťou od 1.1.2014, a to najmä **úpravu nárokov na príspevok na bývanie**, ktorá zasiahla najmä poberateľov DHN v seniorskom veku, nie však v takej miere, ako bol tento pokles prezentovaný v slovenských médiach. **Nemožno konštatovať, že hlavnou príčinou poklesu seniorov v systéme hmotnej núdze je legislatívna zmena (od 1.1.2014) týkajúca sa nárokov na Príspevok na bývanie, ale je potrebné skonštatovať, že hlavnou príčinou poklesu seniorov v systéme hmotnej núdze je každoročná valorizácia dôchodkových dávok a absencia valorizácie dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke.**

PP na kompenzáciu ŤZP pre seniorov (62 rokov a viac) za obdobie 2008 – 2013:

- Za sledované obdobie prichádzalo každoročne k valorizácii súm opakovaných peňažných príspevkov, ktoré sa odvíjajú od rôznych násobkov životného minima. Takisto bola upravovaná ochrana príjmov ŤZP osôb pri peňažnom príspevku na opatrovanie, zvýšených výdavkov a peňažného príspevku na osobnú asistenciu, čo umožnilo poskytovanie týchto príspevkov vyššiemu počtu osôb a vo vyšších sumách. V roku 2013 z celkového počtu poberateľov PP na kompenzáciu ŤZP 187 237 so sumou vyplatených príspevkov vo výške 126 956 916 eur bol podiel seniorov 58,64 % so sumou vyplatených príspevkov 46 511 301 eur (V roku 2012 z celkového počtu poberateľov PP na kompenzáciu ŤZP 185 112 so sumou vyplatených príspevkov vo výške 121 897 634 eur bol podiel seniorov 58,48 % so sumou vyplatených príspevkov 44 189 111 eur).

- Peňažný príspevok na opatrovanie sa ako jediný peňažný príspevok na kompenzáciu neposkytuje fyzickej osobe s ŤZP, ale priamo fyzickej osobe (opatrovateľovi), ktorá opatruje fyzickú osobu s ŤZP. Pri peňažnom príspevku na opatrovanie sledujeme celkovo medziročne stúpajúci trend počtu poberateľov aj v skupine seniorov. Podiel seniorov z celkového počtu poberateľov PP na opatrovanie sa medziročne zvyšuje. V roku 2013 počet opatrovaných stagnoval ale v skupine seniorov medziročne vzrástol o 4,39 %.

- V roku 2013 bola opatrovateľská služba v domácnosti poskytovaná zo strany obcí 11 792 občanom. V porovnaní s rokom 2012, kedy bola opatrovateľská služba poskytovaná 12 042 občanom, ide o pokles počtu opatrovaných o 250 občanov. Pokiaľ ide o neverejných poskytovateľov, v roku 2012 poskytovalo opatrovateľskú službu 105 neverejných poskytovateľov, čo v porovnaní s rokom 2011 predstavuje nárast o 35 poskytovateľov. Neverejní poskytovatelia v sledovanom období opatrovali celkom 1 616 klientov, čo oproti predchádzajúcemu roku predstavuje pokles o 178 opatrovaných klientov, a to napriek nárastu počtu neverejných poskytovateľov.

Podpora sociálnej inklúzie rozšírením dostupnosti opatrovateľskej služby je cieľom Národného projektu „Podpora opatrovateľskej služby“, v rámci Operačného programu zamestnanosť a sociálna inklúzia, s finančnou alokáciou nenávratného finančného príspevku 28 mil. eur a s predpokladaným počtom vzniknutých nových pracovných miest v opatrovateľskej službe 1 634.

- Zariadenia sociálnych služieb:

K 31. 12. 2012 bolo v SR 1 084 zariadení sociálnych služieb (v roku 2011 bolo v SR 965 zariadení sociálnych služieb). V týchto zariadeniach boli poskytnuté sociálne služby 38 263 obyvateľom (0,71 % z počtu obyvateľov v SR k 31.12.2012). Z celkového počtu obyvateľov zariadení bolo 28 773 zdravotne postihnutých (75,2 %). **V zariadeniach boli poskytnuté služby 24 014 osobám v dôchodkovom veku (67,8 %).** Z celkového počtu obyvateľov zariadení bolo 15 946 mužov (41,7 %) a 22 317 (58,3 %). 35 293 obyvateľom (92,2 %) sa poskytovali sociálne služby tzv. dlhodobej starostlivosti.

V roku 2012 bolo 271 zariadení pre seniorov s počtom miest 11 895 (v roku 2011 bolo 243 zariadení pre seniorov s počtom miest 11 679). V zariadeniach pre seniorov bolo k 31. 12. 2012- 12 077 obyvateľov, z toho 8 339 žien a 3 738 mužov, dlhodobo zdravotne postihnutých 6 877 (z tohto počtu trvalo ležiacich 2 020 a ďalších imobilných 3 495), osôb v dôchodkovom veku bolo 11 658 (v roku 2011 z počtu 12 280 obyvateľov zariadení pre seniorov bolo 10 753 v dôchodkovom veku). V roku 2012 bolo v 685 ústavných zariadeniach pre dospelých (zariadenia pre seniorov, domovy sociálnych služieb pre dospelých, špecializované zariadenia) 30 900 miest, čo bolo 68,8 % z celkového počtu 44 920 miest vo všetkých zariadeniach (v roku 2011 v 613 ústavných zariadeniach pre dospelých bolo 29 700 miest, čo bolo 68,9 % z celkového počtu 43 103 miest vo všetkých zariadeniach). V roku 2012 bolo 359 domovov sociálnych služieb pre dospelých s počtom miest 17 566 a 55 špecializovaných zariadení s počtom miest 1 439 (v roku 2011 bolo 44 špecializovaných zariadení s počtom miest 1 140). V domovoch sociálnych služieb pre dospelých bolo k 31.12. 2012- 17 313 obyvateľov, z toho 9 603 v dôchodkovom veku (v roku 2011- 16 128 obyvateľov, z toho 9 114 v dôchodkovom veku). V špecializovaných zariadeniach bolo k 31. 12. 2012- 1 285 obyvateľov, z toho 877 v dôchodkovom veku (v roku 2011 -676 obyvateľov).

Zdroj údajov: Vybrané údaje ročného zisťovania Štatistického úradu SR o zariadeniach sociálnych služieb (SOC 1-01). *(Pozn. Vo vyššie uvedeních údajoch nie sú započítané, na rozdiel od údajov štátneho štatistického zisťovania o zariadeniach sociálnych služieb, údaje o detských domovoch, krízových strediskách, resocializačných strediskách a ostatných zariadeniach, ktoré nie sú podľa zákona o sociálnych službách zariadeniami sociálnych služieb, ale sú zariadeniami sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zriadenými podľa osobitného právneho predpisu).*

- V roku 2012 bolo do **poradovníkov čakateľov** na poskytovanie starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb zaradených celkovo 4 474 osôb, z toho najviac v domovoch sociálnych služieb 2 544 osôb (57 %) a v zariadeniach pre seniorov 1 850 osôb (41 %). Celkovo počet čakateľov oproti roku 2011 klesol až o 4 806 osôb, z toho až o 3 401 v zariadeniach pre seniorov, čo bolo pravdepodobne spôsobené tým, že sa sprísnil podmienky pre prijatie do zariadenia pre seniorov (minimálne IV. stupeň odkázanosti na pomoc inej osoby).

Zdroj údajov: Výkaz (MPSVR SR)10-01.

